

מנין שנשבעין לקיים את המצוה

אמר רב גידל וכו'. ר"ן רא"ש ותוס'. הרמב"ן במלחמות ספ"ג בשבועות. קצות עג,ה. ע"י תמורה ג. ספר המצוות לרמב"ם מצוה ז', השגות הרמב"ן. לב שמח וס.

1. מלחמת ה' מסכת שבועות דף יג עמוד ב

כל זה שפירשו חומר הוא בנדרים ואילו בשבועות אינו כן שאפילו לקיים מצות עשה אינו חלות לא לקרבן ולא למלקות דלא יחל דברו כתיב וחפצי שמים אינו בכלל למעוטינהו מלאו דשבועה שלא כדברי בעל המאור ז"ל ולא אמרו שנבעין לקיים את המצוה אלא לומר דלא מיקרי מוציא שם שמים לבטלה אלא ארזי ונשכר היו דקא אחיל שם שמים עליה דמילתה לזרוזי בה נפשה דלא ליהוי לאו והיינו דאמרי והא מושבע מהר סיני הוא ולא מוקים לה לענין מלקות אלא אמר קמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה וכך הם דברי רב אחא משבחה בסדר וישמע יתרו וכן כתב בהלכות גדולות וזהו דעת כל הגאונים ז"ל:

2. קצות החושן סימן עג ס"ק ה

אמנם נראה... דודאי חייל שבועה בקיום המצוה ודוקא לבטל המצוה אינו חל אבל חל בקיומו. וכ"כ בעל המאור בסוף פרק שבועות שתיים (שבועות יב, ב בדפי הרי"ף) וז"ל, והנשבע לקיים מצות עשה השבועה והנדר חלון עליו למלקות אבל לא לקרבן לפי שאינה בלאו והן ע"ש. ואף על גב דהרמב"ן שם (יג, ב בדפי הרי"ף) חולק וסבירא ליה דאינו חל לא לקרבן ולא למלקות, הנה מדברי הר"ן משמע דסבירא ליה כדעת בעל המאור, ע"ש בנדרים פ"ק דף ח' (ע"א ד"ה והלא) גבי נשבעין לקיים המצוה ע"ש שכתב נהי דמיעטה מקרבן מלהרע או להטיב (ויקרא ה, ד. שבועות כז, א), ממלקות לא מיעטה. ועוד נראה דאפילו להרמב"ן דסבירא ליה דגם ממלקות אימעט משום דאינו בלאו והן, מודה דאיסורא מיהא איכא בעובר על השבועה, דאי ליכא שום איסור שבועה לקיים המצוה איך אמר דוד (תהלים קיט, קו) נשבעתי ואקיימה ומה אמרו בשי"ס (נדרים שם) דנשבעים לקיים המצוה כדי לזרוזי נפשיה, ומאי זירוזי אית בשבועה כיון דהשבועה לא תוסיף כחה כלל, על כרחך צ"ל דאיסור שבועה מיהא איכא אלא דאימעט ממלקות לדעת הרמב"ן מלהרע או להטיב ואינו בלאו והן. וכן משמע מדברי הטור יו"ד סימן רל"ו (קסב, ע"ב) ז"ל, ויש דברים שאפילו אם שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן, כגון שנשבע לקיים את המצוה ולא קיים או נשבע להרע לפלוני כגון להכותו וכי' וכיוצא, וזהו שוא, אבל עבירה איתא בכל דבר שישקר בשבועתו עכ"ל וע"ש. הרי מבואר דגם בנשבע לקיים המצוה עבירה איכא כשמשקר. וא"כ דברי חז"ל התנופה ברורין ואין הרא"ש חולק בה, דהרא"ש מייירי בביטולה וחה התנופה מייירי בקיומה, ואין תימה אתה חזה התנופה סובר כשיטת בעל המאור והר"ן, ובפרט דאיסורא איכא לכולי עלמא וכמ"ש. ומן התימה על המאסף הגדול אשר עיניו משוטטות בכל הפוסקים ולא הביא דברי בעל המאור והר"ן, ועוד דאיסורא ודאי איכא וזה ברור:

3. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ז

והמצוה השביעית היא שצונו להשבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים או להכחישו כי בזה הגדולה לשם יתע' וכבוד ועילוי והוא אמרו (ואתחנן ו עקב י) ובשמו תשבע. ובבאור אמרו (ע"י שבועות לה ב) אמרה תורה השבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע. רוצה לומר כי כמו השבועה שאינה צריכה אתה מזהר ממנה והיא מצות לא תעשה (סב) כן השבועה בעת הצורך מצווה בה והיא מצות עשה. ולכן אינו מותר להשבע בדבר מכל הנבראים כמו המלאכים והחוכמים כי אם על צד חסרון הסמך. כגון שיאמר באמונת השמש והוא ירצה באמונת אדון השמש ועל הדרך הזו ישבעו אומנתו בשם משה רבנו. וזה ידוע שהנשבע ירצה לומר באלהי משה או במי ששלח משה. וכמו שלא יכוין הנשבע זה ונשבע באחד מן הנבראים והוא סובר כי לדבר ההוא אמיתות בעצמותו עד שישבע בו הנה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים, שבאה הקבלה (סוכה מה א סנה' סג א) כל המשתף שם שמים עם דבר אחר נעקר מן העולם. ואל זה הענין כיון הכתוב באמרו ובשמו תשבע. רוצה לומר כי לו לבד תאמין האמת שראוי שישבע בו. והנה אמרו בפרק ראשון מתמורה (ג ב) מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר ובשמו תשבע:

4. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ז

כתב הרב והמצוה השביעית היא שנצטוונו לישבע בשמו יתב' בעת שנצטרך לקיים דבר או להרחיקו והוא אמרו ית' ובשמו תשבע וכבר אמרו בפרק ראשון שלתמורה (ג ב) מנין שנשבעין לקיים את המצוה שני ובשמו תשבע. ואני תמה בדברי הרב שלא אמרו כן בגמר תמורה אלא על דרך הויכוח והקושיא. שהיו חוקרים אם נאסור שבועת אמת בשמו יתברך ויתעלה ממה שכתוב (ס"פ תבוא כח נח) ליראה את השם הנכבד והנורא, אמרו ואימא כי כתיב והפלא בנשבע שבועת אמת והשיבו שבועת אמת שריא דכתיב שבועת י"י תהיה בין שניהם. עוד חקרו אימא

להפיס דעתו שלבעל הבית אבל מילקא לקי. כלומר שתהיה שבועת השומרים מותרת להפיס דעתו שלבעל הבית אבל ילקה על שבועת אמת כשנשבע מעצמו שבועת בטוי. והשיבו קרא אחרינא ובשמו תשבע. ובמחקר הזה הקשו עוד ההוא לכדבר גידל אמר רב הוא דאתא דאמר רב גדל/גידל/ אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והשיבו ההוא מובו תדבק נפקא ובשמו תשבע למה לי אם אינו ענין לשבועת הדיינין דנפקא לי משבועת י"י תנהו ענין לשבועתא דעלמא דשריינן ואם אינו ענין לשבועת המצוה דנפקא לי מובו תדבק תנהו ענין לשבועה דחול. והמתבאר מזה שאין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות עשה אבל רשות היא בידינו עם תנאים רבים והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב. וכן ובו תדבק אינו נדרש כמו שאמר (מ' ו) להדבק בתלמידי חכמים. והנראה אלי כי הכתוב הזה ובו תדבק מצוה שנשבע בשמו לקיים מצותיו ית' ולהזהיר מן העבירות אמר את י"י אלהיך תירא בכל ענין היראה והפחד ושלא תזכור שמו לבטלה ואותו תעבוד בעשיית המצות ובו תדבק שתדבק נפשך אל מצותיו ואל עבודתו ותזרו אותה אליו בשבועות ואסרים לקיים חפצו ויש לך רשות להשבע בשמו לקיים כל דבר

5. לב שמח

ומה שהביא הרב ממנין שנשבעין לקיים את המצוה, לכאורה משמע דסייעתא מייתי ליה מהתם דסבירא ליה דנשבעין ומצווין בכך קאמר והך ודאי לאו סייעתא דשפיר מצינן לפרושי דנשבעין ורשאין קאמר והרב עצמו כתב פ"א מהל' שבועות ומותר להשבע על המצוה לעשותה כו' ואע"פ שמושבע עליה מהר סיני כו' ע"כ. וזה ממנו כטעם למאי דאצטרך קרא למשרייה דה"א שאסור משום שבועה שאינה צריכה שהוא כמזכיר שם שמים לבטלה קמ"ל דמותר לזרוזי נפשיה, וכיון דההיא לדידיה גופיה רשות להיות נשבעין קאמר א"כ הויה תיובתא והיכי קא מייתי לה הכא. ונראה לי דלעולם נשבעין לקיים את המצוה רשות היא ואפ"ה שפיר הויה סייעתיה דהא מהתם שמעינן דבדוכתא דאיכא חששת שבועה לבטלה אמרו שהתיר הכתוב להשבע בשם, וממנו נקח דבדוכתא דליכא למיחש להכי ואמרו שנשבעין מקרא דובשמו תשבע למצוה אמרו ולא לרשות וא"כ יש בכלל ובשמו תשבע שני דברים, אחד מצוה כשאין בו חשש שבועה לבטלה, ב' רשות בשיש שם חשש כו'.

6. רשימות שיעורים (ר"ד סולוביץ'יק) מסכת נדרים דף ח

ונראה שלדעת הרמב"ם חלות השבועה לזרוזי נפשיה מקורה בפרשת נצבים בנוגע לשבועת ברית סיני - "לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו" (ואלה בו שבועה, עיין במס' שבועות לו. ובנדרים כט א) היא השבועה שהגמרא מתייחסת אליה תמיד באמרה "מושבע ועומד מהר סיני הוא". החידוש של מצות "ובשמו תשבע" ושל רב גידל אמר רב הוא שביד האדם לישבע ולכרות ברית חדשה בעצמו עם הקדוש ברוך הוא על המצוות, וכדאשכחן בנוגע לציבור בסיני כן אף בנוגע ליחיד בכל מקום. והרי השבועה של כריתת ברית דין שבועה מיוחדת הוא ואין בה חלות שבועת ביטוי דעלמא, כי אלמלא כך תקשה לך כל פעם שאדם עובר על עשה שבתורה יעבור אף על לאו של שבועת ביטוי שכן שיקר בשבועת הברית שקבל על עצמו בסיני וכדכתיב "את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר אינו פה עמנו היום". ויוצא איפוא שאין בשבועת כריתת ברית סיני חלות שבועת ביטוי דעלמא כי אם דין שבועת ברית בפני עצמו שאין בה הלאו דביטוי. וכן דין השבועה לזרוזי נפשיה היוצא ממצוות "ובשמו תשבע" אליבא דהרמב"ם.

7. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף ט עמוד א

נדר בנוזר ובקרנן. שהכשרים דרכן לנדוב דלא אתי לידי תקלת בל תאחר נדנבה היינו שאמר הרי זו אבל נדר דאמר הרי עלי אתי לידי תקלת בל תאחר אבל שבועה לא דלענין שבועה לא שייך למימר נדבה הלכך כשרים אין נשבעין כלל אף על גב דאמרין לעיל שנשבעין לקיים את המצוה ההיא לאו שבועה הוא אלא לזרוזי בעלמא: